

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АГРОВИРОБНИЧОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ

У статті розкрито стан агровиробничої підготовки учнів 5-11 класів на уроках трудового навчання у загальноосвітніх навчальних закладах за період від проголошення незалежності України до сьогоднішніх днів. Автором проаналізовано навчальні програми та інші освітні документи, які дозволяють створити цілісну систему уявлень про стан сільськогосподарської підготовки учнів.

Ключові слова: профільне навчання, агровиробництво, технологія, трудове навчання.

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства України зумовлено стрімким зростанням науки та техніки, втіленням нових технологій, поєднанні інтересів і зусиль, створення і застосування нових знань та технологій, докорінно і швидко змінюючи структуру інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств та визначає економічну міць країни, її перспективи на світовому ринку.

Таким чином, на етапі проведення аграрної реформи, із запровадженням інноваційних методик в аграрній сфері, володінням економічними та правовими аспектами ведення приватного господарства, у зв'язку зі збільшенням кількості населення зайнятого в приватних господарствах, які володіють інноваціями виробництва, постала необхідність забезпечення галузі кваліфікованими фахівцями, яких починає готувати загальноосвітня школа на уроках технології, вивчаючи сільськогосподарську працю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До основних публікацій, у яких висвітлені деякі аспекти зазначених загальних питань, можна віднести програми з трудового навчання та навчальні плани, які дозволяють уявити реальний стан підготовки учнів з агровиробництва; державні освітні документи: національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"), Концепція загальної середньої освіти, Державний стандарт базової і повної середньої освіти, розробка та запровадження яких дало поштовх для відновлення трудового навчання у школі. Серед дослідників варто виділити вітчизняних науковців, які займалися проблемою сільськогосподарської підготовки учнів: Р. Гарбич, В. Гетта, О. Губенко, В. Дрижак, Н. Калініченко, О. Коберник, Р. Лучечко, В. Люлька, С. Мельников, М. Руденко, Н. Слюсаренко, О. Тополь, В. Хільковець та ін.

Мета статті розкрити проблему сучасного стану підготовки з агровиробництва учнів старших класів на уроках технології.

Виклад основного матеріалу. Із проголошенням незалежності України у 1991 році освітня галузь "Технологія" зазнала кардинальних змін. Трудова підготовка разом із сільськогосподарською працею відійшла на другий план. У нових навчальних планах знижується статус продуктивної та суспільно корисної праці, професійної підготовки, приділяється увага вихованню в учнів підприємництва, діловитості, професійної мобільності. Це призводить до зменшення кількості годин на трудове навчання, зміст якого набуває теоретичного характеру, а в деяких випадках поступово починає зникати із навчальних планів шкіл.

Трудове навчання проводилося за програмами 1987 і 1988 років. У 10-11 класах запроваджувалося профільне навчання, і сільськогосподарський напрям був внесений до переліку профілів навчання. Втрачають популярність міжшкільні навчально-виробничі комбінати, табори праці та відпочинку, деякі з них ліквідовуються, а деякі – об'єднуються, включаються до складу професійно-технічних училищ.

Разом із тим зменшується кількість учнів, яка отримувала професійну підготовку у сфері сільського господарства. Так у 1993 році професійну підготовку отримало 102272, у 1994 році – 85312, у 1996 році – 69893 [2, с. 576-578].

Із 1994 року, сільськогосподарська праця входить до навчальної програми трудового навчання і здійснюється за різними варіантами. Учні 5-9 класів отримували загальнотрудову підготовку та здобували уявлення про основні галузі сільського господарства. Трудове навчання в 10-11 класах здійснювалося по бажанню учнів за одним із профілів у вигляді підготовки до професійної діяльності. Учні оволодівали визначеною професією і в установленому порядку складали кваліфікаційні екзамени.

Із 1999 року кількість годин на вивчення трудового навчання зменшується у 5-11 класах стає 2 год., а в учнів, які навчалися у класах гуманітарного та природничо-математичного профілів, відсутнє.

У зв'язку із недостатньою кількістю годин, яка відводилася на вивчення сільськогосподарської праці, важливою умовою успішного навчання виступали міжпредметні зв'язки із основ наук. Так, на уроках біології та природознавства учні знайомилися зі знаряддями праці і трудовими операціями, організаційно-економічними принципами ведення домашнього господарства, збагачували і поглиблювали теоретичні знання, виявляли різносторонні зв'язки і відношення з іншими науковими знаннями, розкривали причини явищ, формувалося творче ставлення до трудових завдань.

У кінці ХХ століття на виправлення ситуації та забезпечення сільськогосподарської підготовки на уроках трудового навчання були розроблені та затверджені Міністерством освіти України ряд навчальних програм для середніх закладів освіти [4]: Програма трудового навчання для середніх закладів освіти. Основи фермерської діяльності, 8-11 класи; Програма. Агротехніка сільськогосподарського виробництва, 8-11 класи; Програми трудового навчання. "Плодівництво". "Овочівництво", 8-11 класи; Програма з трудового навчання "Основи господарської діяльності", 8-11 класи.

Метою програм була професійна підготовка учнів до майбутньої професійної діяльності фермера та економічного ведення домашнього господарства у сучасних ринкових умовах, розширення і поглиблення основних сільськогосподарських знань та набуття професійних навичок.

У подальші роки ситуація із сільськогосподарською підготовкою учнів покращується, виходять накази: "Про відновлення та розвиток навчально-дослідних земельних ділянок у середніх та позашкільних закладах освіти", у якому йдеться мова про відновлення робіт на навчально-дослідних ділянках і використання їх за призначенням і "Про затвердження Положення про міжшкільний навчально-виробничий комбінат", де зазначено про обов'язкове продовження трудового навчання і здійснення професійної підготовки учнів.

Із 1992 року в Україні починається земельна реформа, яка спрямована на передачу землі у колективну власність та паювання сільськогосподарських земель. Це була одна із причин розробки і затвердження Концепції профільного навчання в старшій школі у 2003 році та прийняття нового навчального плану у 2009 році, згідно якого у 5, 6, 9 класах відводилося по 1 годині на вивчення трудового навчання, у 7-8 класах – 2 год. [1].

Для забезпечення трудової підготовки, задоволення освітніх нахилів і пізнавальних інтересів учнів, можливостей навчальних закладів, місцевих соціально-економічних умов, навчальна програма трудового навчання 2005 року передбачала вивчення основ сільськогосподарської праці у розділах "Технологія вирощування рослин", "Технологія догляду за тваринами", "Основи економічного аналізу господарської діяльності". Для більш глибокого оволодіння уміннями сільськогосподарської праці передбачалося виконання практичних робіт: найпростіших агротехнічних заходів вирощування рослин, розуміння та пояснення сутності законів, процесів, явищ аграрної науки у процесі спостереження, аналізу ситуації та прийняття правильних рішень.

Навчальна програма "Трудове навчання. 5-9 класи. Нова редакція" (авт. В. Мадзігон та ін.) набула чинності у 2010-2011 навчальному році і побудована за модульною системою [5]. Звертає на себе увагу, що автори нової редакції програми віднесли сільськогосподарські знання до варіативних модулів. При цьому варіативні модулі обирає сам учитель, урахувавши зацікавленість учнів, матеріально-технічну базу та рівень підготовки учнів. Ключовими варіативними модулями для здобуття учнями сільськогосподарських знань та умінь у 5-6 класах виступають такі "Технологія вирощування рослин (квітів) та догляд за ними", "Технологія догляду за тваринами", у 7-9 класах – "Технологія вирощування рослин та догляд за ними", "Технологія природного землеробства".

Проаналізувавши чинну програму і програму 2005 року, можна зробити висновок про те, що програма 2005 року краще адаптована до здобуття учнями сільськогосподарської підготовки в сучасних умовах. Учні вивчали глибше теоретичний матеріал, виконували різнопланові практичні роботи, у результаті яких мали змогу оволодіти ґрунтовними знаннями аграрної сфери. Проте в обох програмах сільськогосподарська праця носить фрагментарний характер, тому в учнів не формується цілісна система основних понять, явищ та принципів. Учні здебільшого працюють ручними знаряддями праці, через що у них відсутні уміння працювати із сучасним обладнанням. Необхідно створювати умови, в яких учні здобуватимуть цілісну систему знань основ сучасного аграрного виробництва, сприятимуть виникненню інтересу до сільського господарства, який можуть реалізувати, вивчаючи відповідні профілі.

У новій навчальній програмі розділи сільськогосподарського спрямування винесені у варіативні модулі, а це значить, що учитель і адміністрація школи буде самостійно обирати, за яким модулем здійснювати навчання. Потрібно зазначити, що модулі нової програми орієнтовані не на формування у школярів навичок фахівця сільськогосподарського виробництва, а скоріше носить ознайомлювальний характер.

Ураховуючи значення технологічної освіти для професійної орієнтації учнів, їх успішної соціалізації в суспільстві, для забезпечення неперервності технологічної підготовки в системі загальної і професійної освіти, у 10-11 класах, починаючи із 2003 року, проводиться підготовка учнів за профілями "Агровиробництво" та "Агротехніка", на вивчення яких у навчальному плані відводиться по 490 годин. При цьому національно-регіональні особливості, які відповідають територіальним або місцевим технологіям, видам і об'єктам праці, представлені у змісті навчальних програм профілів. Навчання учнів за даними напрямками спеціалізації дає можливість набувати і вдосконалювати уміння, застосовувати знання основ наук у практичній діяльності сільськогосподарської праці.

Навчальні заклади, які здійснюють професійну підготовку у межах технологічного профілю, керуються нормативними документами, які діють у системі підготовки робітничих професій (постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.03 р. №1380). Згідно з ліцензійними вимогами у системі загальної середньої освіти за спеціалізаціями "Агровиробництво" та "Агротехніка", професійна підготовка учнів здійснюється за такими професіями: слюсар ремонту сільськогосподарських машин і устаткування, водій автотранспортних засобів, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, квіткарка, озеленювач. Випускники складають кваліфікаційні екзамени і отримують документ про професійну освіту.

Основними формами сільськогосподарського навчання виступають профільні класи в загальноосвітніх навчальних закладах, профільна школа інтернатного типу, опорна старша школа, навчально-виховний комплекс, міжшкільний навчально-виробничий комбінат, загальноосвітні навчальні заклади на базі вищих навчальних закладів.

Провідними регіонами у сільськогосподарській підготовці учнів за часів Радянського Союзу були Кіровоградська, Полтавська та Черкаська області. У сучасних умовах у цих областях вдалося зберегти систему сільськогосподарської праці на уроках трудового навчання.

Так, у Кіровоградській області існують учнівські виробничі бригади, табори праці та відпочинку. Із 2000 року у Новороманівській школі Знамянського району створено учнівське фермерське господарство як окремий підрозділ місцевого фермерського господарства. Учні об'єднуються у колегії за інтересами: історія, біологія, агрономія. "Історики" займаються вивченням походження культур, "біологи" вивчають фізіологічні особливості рослин, "агрономи" – вирощуванням культур, підготовкою ґрунту, складанням технологічних карток [2, с. 589-593].

У школах починають відроджувати традиції, які були започатковані з 60-х років ХХ століття. У Кіровоградській області у 2005 році функціонувало 444 табори з денним перебуванням, з них 22 – профільні, 48 – праці та відпочинку, 20 – трудові об'єднання. Учнями трудових об'єднань Олександрівського та Петрівського районів Кіровоградщини виконано обробіток 0,6 га пришкольної площі городніх культур, 1,5 га фермерського господарства, у лісництві розчищено 2,5 га насаджень. Учні опановують нові види діяльності для себе: праця на пришкольних ділянках, ведення фермерського господарства, вирощування екологічно чистих продуктів [3, с. 11].

Із метою активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках трудового навчання, використовується матеріальна база шкільної майстерні, до створення та вдосконалення якої залучаються учні. Наприклад, у Полтавській школі-гімназії № 30 для забезпечення власним посівним і посадковим матеріалом учні збирають плоди і насіння дерев та декоративних кущових порід, сільськогосподарських культур на насіннєвий матеріал, яким діляться з іншими, допомагають озеленювати вулиці міста, території дитячих садків та інших установ. Учні Полтавської школи № 33 вирощують на пришкольних клумбах велику кількість декоративних рослин і квітів [6, с. 45].

У Тернівській ЗОШ І-ІІІ ст. Смілянського району Черкаської області функціонує протягом 40 років виробнича бригада. Членами бригади є учні, об'єднані у 4 ланки: генетиків-селекціонерів, квітників, рільників, птахівників. Ланка генетиків-селекціонерів займається вирощуванням помідорів, огірків, кабачків; квітників проводять роботу по озелененню шкільної території; ланка птахівників вирощує каченят для місцевого підприємства. Займаючись навчально-дослідницькою роботою, учні здобувають знання із селекції, насінництва, рослинництва.

У вересні 1993 року у с. Моринці Корсунь-Шевченківського району організовано навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня спеціалізована сільськогосподарська школа-сад І-ІІІ ступенів". Навчаючись у 7-8 класах, учні отримують знання із сільськогосподарських професій; учні 8-11 класів отримують підготовку з таких професій: овочівник, квітникар, тракторист. Учні поглиблено вивчають тваринництво, агрохімію, квітникарство, овочівництво, тракторну справу. З метою закріплення теоретичних знань та набуття практичних умінь і навичок, учні виконують практичні роботи на навчально-дослідній ділянці площею 2 га, 5 га орної землі, у теплиці площею 120 м², на клумбах та квітниках. Уся вирощена продукція передається у шкільну їдальню або реалізується населенню [7, с. 8].

Деякі школи для здійснення технологічного профілю, надання педагогічним працівникам кваліфікованої науково-методичної допомоги використовують можливості місцевих підприємств, фермерських господарств, вищих аграрних закладів, професійно-технічних навчальних закладів. Так, на Черкащині між ПТУ №16, Звенигородською ЗОШ № 2 та Білоцерківським державним аграрним університетом укладено договір з методичного забезпечення профільного навчання та про пільгові умови вступу і скороченого терміну навчання в університеті. Учні Козацької школи на базі ПТУ №37 Звенигородського району здобувають професії бухгалтер сільськогосподарського обліку та механізатор сільськогосподарського виробництва [7].

Організуються нові форми роботи. У Кропивницькій школі Новоукраїнського району Кіровоградської області організовано регіональний експериментальний педагогічний майданчик "Українська хліборобська академія". Учні разом із учителями займаються дослідницькою роботою на пришкольній ділянці, квітниках, вирощують сільськогосподарські культури [2, с. 594].

Значна частина загальноосвітніх шкіл та МНВК, які мають сільськогосподарське спрямування, здійснюють професійну підготовку учнів за професіями водій категорії "С", тракторист, комбайнер. Наприклад, Малодівицький МНВК Прилуцького району Чернігівської області здійснює саме таку підготовку учнів. Щочетверга протягом навчального року старшокласників Прилуцького району, які навчаються за технологічним профілем, привозять автобусами на навчання у МНВК.

Криворізька ЗОШ І-ІІІ ст. Добропільського району Донецької області здійснює підготовку учнів за професією тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва категорії "А". Школа має достатню матеріально-технічну базу для підготовки учнів та для проведення першого етапу виробничого навчання.

Існують шкільні кооперативи, які мають сільськогосподарське спрямування. У смт. Овідіополь Одеської області організовано шкільний кооператив "Колосок", члени якого займаються вирощуванням

зернових культур. Для реалізації творчого підходу учнів залучають до участі у різноманітних виставках, семінарах, наукових експедиціях, конкурсах, олімпіадах із освітньої галузі "Технологія", у роботі МАН.

Таким чином, форми продуктивної праці починають відроджуватися, але такого масштабу, як у 70-80-х роках не набули.

Висновки. Агровиробнича підготовка учнів загальноосвітніх навчальних закладів зумовлена суспільними і політичними вимогами, для більш міцного становлення необхідно усунути ряд існуючих проблем, які властиві не лише міським, а й сільським школам: повернути трудовому навчанню статус престижності, відкинути негативне ставлення до нього; учнів залучати до трудової діяльності, при цьому виховувати у них такі якості, як працелюбність, самостійність, упевненість, любов до праці та до праці інших; відновити та поповнити матеріально-технічну базу загальноосвітніх навчальних закладів; відновити форми продуктивної праці учнів (МНВК, учнівські виробничі бригади, табори праці та відпочинку) і надати статус обов'язковості; потрібно враховувати і впроваджувати накопичений вітчизняний досвід; збільшити підготовку учителів технології до профільного агровиробничого навчання у більшій частині ВНЗ, вдосконалювати систему курсів підвищення кваліфікації учителів; відновлювати зв'язки між навчально-виховною роботою і трудовою діяльністю. Після проголошення незалежності України почався пошук нових шляхів реалізації агровиробничої підготовки учнів, що потребує подальшого вивчення.

Використані джерела

1. Інструкційно-методичний лист про вивчення трудового навчання (технологій) креслення у 2010-2011 н.р. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2010. – № 9. – С. 3-5.
2. Калініченко Н.А. Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні. Друга половина XIX-XX століття: Монографія. – Кіровоград: "Імекс-ЛТД", 2007. – 744 с.
3. Корецька Л.В. Модернізація системи загальної середньої освіти Кіровоградщини // Трудова підготовка в закладах освіти. 2006. – №4. – С. 6-11.
4. Перелік програм, підручників та навчальних посібників з трудового навчання, рекомендованих Міністерством освіти України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах з українською мовою навчання в 1999-2000 навчальному році // Трудове навчання в закладах освіти. – 1999. – № 14. – С. 18-20.
5. Програма "Трудове навчання. 5-9 класи. Нова редакція" (авт. В.М. Мадзігон) [Електронний ресурс] / В.М. Мадзігон // Режим доступу до журн.: <http://mon.gov.ua>.
6. Титаренко О.О. Використання сільськогосподарських об'єктів у процесі вивчення дисциплін аграрного циклу // Трудова підготовка в закладах освіти. 2011. – №4. – С. 42-46.
7. Чепурна Н.М. Трудове навчання і виховання – основа формування особистості (З досвіду роботи вчителів Черкаської області) // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №4. – С. 6-9.

Radchenko O.

MODERN APPROACHES TO AGROINDUSTRIAL PUPILS' TRAINING AT THE LESSONS OF LABOUR STUDIES

The article deals with the conditions of agricultural industrial training of students in 5-11 forms at the lessons of labor studies in secondary schools for the period of proclaiming the Independence of Ukraine till nowadays. The author analyzes the curriculums and other educational documents that allow you to set up an integral system of concepts about the conditions of students' agricultural training.

Key words: *profile education, agroindustry, technology, labour studies.*

Стаття надійшла до редакції 2.04.13

